

4. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология : на материале франц. и рус. яз. / В. Г. Гак. – М. : Междунар. отношения, 1977. – 264 с.
5. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1976. – 250 с.
6. Кузнецова А. И. Понятие семантической системы языка и методы её исследования / А. И. Кузнецова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1963. – 60 с.
7. Липка С. І. Лексико-семантичне поле на позначення зухвалої поведінки в сучасній німецькій мові: дис... канд. філол. наук: 10.02.04/Липка Світлана Іванівна. – Львів, 2013.
8. Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : СЭ, 1990. – С. 239.
9. Нікітіна Ф. О. Виділення і визначення лексико-семантичних полів / Ф. О. Нікітіна // Мовознавство. – 1981. – № 1.
10. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значений / М. В. Никитин. – М. : Высшая школа, 1988. – 168 с.
11. Огуй О. Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії / О. Д. Огуй // Системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи. – Чернівці : Золоті литаври, 1998. – 370 с.
12. Покровский М. М. Семасиологические исследования в области древних языков / М. М. Покровский ; вст. ст. Н. М. Шанского. – Изд. 2-е. – М. : Ком. Книга, 2006. – 128 с.
13. Потебня А. А. Мысль и язык // [Потебня А. А. Полное собрание сочинений : в 2 т.] / А. А. Потебня. – Х. : Гос. изд-во Украины, 1926. – [Т.1]. – С. 140.
14. Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1979. – 156 с.
15. Угринюк Р. В. Лексичні та фразеологічні одиниці сучасної німецької мови на позначення інтелектуальних здібностей людини (квантитативно-польовий підхід) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Угринюк Ростислав Васильович. – Львів, 2011.
16. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка) / А. А. Уфимцева. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1962. – 287 с.
17. Шмелёв Д. Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д. Н. Шмелёв. – М. : Просвещение, 1964. – 244 с.
18. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Г. Щур – М. : Наука, 1974. – 255 с.
19. Dörschner N. Lexikalische Strukturen. Wortfeldkonzeption und Theorie der Prototypen im Vergleich / N. Dörschner. – Münster : Nodus Publikationen, 1996. – 126 S.
20. Ducháček O. Über verschiedene Typen sprachlicher Felder / O. Ducháček // Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des Sprachfeldes / Hrsg. von Lothar Schmidt. – Darmstadt : Wissenschaftl. Buchges., 1973. – S. 436–452.
21. Hoberg R. Die Lehre vom sprachlichen Feld. Ein Beitrag zu ihrer Geschichte, Methodik und Anwendung / R. Hoberg. – Düsseldorf : Schwann, 1970. – 342 S.
22. Jackendoff R. Semantics and cognition / R. Jackendoff. – London ; Cambridge : Mass, 1993. – 283 p.
23. Kandler G. Die «Lücke» im sprachlichen Feld. Zur Synthese von «Psychologismus» und «Soziologismus» / G. Kandler // Sprache – Schlüssel zur Welt. Festschrift Leo Weisgerber. – Düsseldorf : Schwann, 1959. – S. 256–270.
24. Lutzeier P. R. Wort und Feld. Wortsemantische Fragestellungen mit besonderer Berücksichtigung des Wortfeldbegriffes / P. R. Lutzeier. – Tübingen : Niemeyer, 1981. – 271 S.
25. Porzig W. Wesentliche Bedeutungsbeziehungen / Porzig W. // Wortfeldforschung: zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes / Hrsg. von L. Schmidt. – Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973. – XVIII. – S. 78–103.
26. Schippan Th. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / Th. Schippan. – Leipzig : Bibl. Institut, 1987. – 307 S.
27. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes. – Bd. 1 / J. Trier. – Heidelberg : Winter, 1931. – 347 S.
28. Tschirch F. Geschichte der deutschen Sprache / F. Tschirch. [– 3. Aufl., bearb. v. W. Besch]. – Berlin : Erich Schmid Verl., 1989. – [Bd. 2 : Vom Hochmittelalter bis zu Gegenwart]. – 304 S.
29. Ullmann S. Semantik: Eine Einführung in die Bedeutungslehre / S. Ullmann. – Frankfurt a. M. : S. Fischer, 1973. – XIV, 401 c.

УДК 811.111+81'373.42

I. В. Лосєва,

Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів

ОСНОВНІ АРГУМЕНТАТИВНІ ПРИЙОМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПОЛЕМІКИ

У статті змістовно і у доступній формі розглянуто та проаналізовано аргументативні прийоми, а саме види та моделі аргументації в політичній полеміці. Описано практичну і теоретичну аргументацію, пряму і непряму аргументацію. Окрім того, проаналізовано такі види аргументації, як: суперечка, дискусія, диспут і полеміка.

Ключові слова: аргументація, полеміка, дискусія, диспут, суперечка.

В статье содержательно и в доступной форме рассмотрены и проанализированы аргументативные приемы, а именно виды и модели аргументации в политической полемике. Описано практическую и теоретическую аргументацию, а также прямую и косвенную аргументацию. Более того, проанализированы такие виды аргументации, как: спор, дискуссия, диспут и полемика.

Ключевые слова: аргументация, полемика, дискуссия, диспут, спор.

The article analyzes and deals with the argumentative techniques in general and types and models of reasoning in political debate in particular. Practical and theoretical, direct and indirect forms of reasoning are described. In addition, special attention is paid to such types of reasoning as controversy, dispute, discussion and debate.

Key words: reasoning, debate, discussion, dispute, controversy.

Аргументація є предметом багатьох наукових дисциплін – логіки, риторики, психології, лінгвістики, соціології, дисциплін, що вивчають штучний інтелект тощо. Теорія аргументації інтегрує різноманітні підходи, що розробляються засобами цих дисциплін, і це дозволяє їй виконувати певну методологічну функцію стосовно наукового дискурсу. Актуальність даної теми є обумовлена зростаючою увагою до проблем аргументації, які спричинені соціологізацією та внутрішньонауковою спеціалізацією знань. **Метою та завданням** даної статті є комплексне вивчення аргументативних прийомів, а саме видів та моделей аргументації в політичній полеміці.

Слід зазначити, що, аргументація слугувала об'єктом наукового дослідження для багатьох науковців серед яких: Л. Г. Васильєв, А. П. Алексєєв, Г. А. Брутян, А. А. Івін, В. І. Курбатов, Г. І. Рузавін та інші. Проте, проблема аргументації продовжує і надалі залишатися однією з найактуальніших тем дослідження в лінгвістиці.

Аргументація є та форма діяльності людини, в якій задіяні знання та внутрішня уява людини, її система цінностей та комунікативні навички, логічна культура та емоційний стан, тощо. Саме ця форма діяльності дозволяє людині реалізувати себе як мовну особистість. У найбільш широкому розумінні слова аргументація – це процес обґрунтування людиною певного положення, твердження, гіпотези, концепції з метою переконання в його істинності, слушності [3, с. 23]. За словами А. Н. Баранова, існує практичне і теоретичне аргументування. У теоретичному аргументуванні важливі правила збереження істини (*truth-preserving rule*), щоб не дійти помилкових висновків. Об'єктом практичного аргументування є єдина нормативна думка. Практичне аргументування в спонтанній комунікації зводиться не до дійсних або помилкових тверджень, а швидше до вирішення конфліктної ситуації, що створилася [1, с. 24]. Види аргументації включають аргументацію від конкретного до абстрактного, від абстрактного до конкретного, асоціативну, описову, аналітичну аргументацію. Окрім того, аргументування може бути прямим і непрямим, контекстно-обумовленим, композиційно обумовленим, імпліцитним та експліцитним. Деякі дослідники виділяють одиничну (*single*), множинну (*multiple*) і підлеглу (*subordinate*) аргументацію. Аргументація для підтримки першої підстави є головною аргументацією, для другої – другорядною. Номінативна аргументація дозволяє нав'язати концептуальну модель, інтеграційна аргументація виокремлює шари в структурі знань. Поряд з цим, виділяють правову, немонотонну (*nonmonotonic*), аргументацію здорового глузду (*common sense reasoning*), аргументацію анулювання (*defeasible argumentation*) [4, с. 35]. Як вже зазначалося вище, аргументація може бути прямою і непрямю. Пряма аргументація – це обґрунтування спрямоване від аргументів до тези, яка є обґрунтована аргументами. Непряма аргументація – це обґрунтування, в якому істинність тези обґрунтовується шляхом встановлення хибності анти-тези. За своєю формою аргументація може бути дедуктивною і недедуктивною. Дедуктивна аргументація будується на підставі аргументів, які були прийняті раніше, вона є універсальною і використовується для обговорення різних проблем у будь-якій аудиторії. Недедуктивна аргументація – це аргументація, яка будується за схемами недедуктивних (правдоподібних) міркувань [5, с. 109]. Види аргументації можуть відрізнятися один від одного методикою організації, структурою і композицією, механізмом обміну аргументами та ін. Часто суперечка і діалог, полеміка і дискусія розглядаються як синоніми, проте необхідно їх концептуально розрізняти. Промова, доповідь, лекція, бесіда як способи аргументування, посідають чільне місце серед аргументативних прийомів в політичній полеміці. Дослідниками визначено структурні, композиційні і концептуальні особливості промови, доповіді, лекції і бесіди. По-перше суб'єктна структура даного виду аргументування відповідає процесу однонаправленого характеру по схемі: аргументатор – адресат. У вказаній схемі аргументатор є суб'єктом аргументування, а адресат – її об'єктом. Сторони аргументативного процесу відрізняються за ступенем активності: аргументатор активний, адресат пасивний. По-друге, такий різновид аргументування не дає зразка боротьби думок, конфлікту, ігрової ситуації. По-третє, основою аргументування служить не взаємодія, а однонаправлена дія, зокрема, передача інформації. Зворотний зв'язок формулюється в неявній формі. Окрім того, поле аргументування залишається незмінним, бо визначається не ситуацією, не конвенцією сторін, не конфліктом думок з приводу спірного положення, а структурою початкового тексту, програмою, наперед поставленими пізнавальними завданнями, а цілями даного виду аргументування є навчання, передача інформації або досвіду, наставництво, комунікація, огляд [2, с. 204]. Суперечка як аргументативний прийом також широко обговорюється в літературі, проте однозначного визначення його поняття в літературі немає. С. Поварнін кваліфікує суперечку як процедуру, в якій один доводить, що якась думка вірна, а інший – що вона помилкова. До цієї точки зору приєднується А.А. Старченко, що трактує суперечку як відстоювання власної тези і спростування тези супротивника. Таке визначення заперечує А.Н. Соколов, вважаючи, що характеристика суперечки з позиції розбіжності тез і доказу істинності одного з них і помилковості іншого недостатня. На думку Л. В. Соловей, родовим поняттям суперечки може бути поняття обміну думками. Але в суперечці обмін думками часто носить конфліктний характер. Більшість нелояльних доводів і прийомів відносяться саме до суперечки [5, с. 123]. Л. В. Соловей виділяє наступні структурні композиційні і концептуальні риси суперечки:

1. Суб'єктна її структура характеризується наявністю щонайменше двох суб'єктів.
2. Суб'єкти суперечки рівнозначні по своїй ролі в процесі обміну думками, по ступеню активності, по зв'язках один з одним.
3. Предметом суперечки є спірне положення, про яке кожна сторона має власну думку, названу тезою.
4. Відмінність позицій сторін, виражена думками про спірне положення, робить суперечку обговоренням на рівні явища, а не на рівні суті.
5. Тезиси сторін суперечать один одному в контрадикторній формі.
6. Процедура обміну думками відповідно до взаємовиключних характеристик тез виражається в боротьбі думок.
7. Боротьба думок в суперечці досягає своєї вищої форми – конфлікту або війни думок, особливістю чого є доказ кожною стороною істинності своєї тези і складності тези опонента. Згідно цьому кожен доказ в аргументації такого типу є заперечення попереднього доказу супротивника. Характер обговорення набуває вигляду спростування, відхилення, заперечення, неприйняття, елімінації.
8. Поле аргументування, як правило, не буває чітко визначеним. Його розмитість також обумовлена тим, що йдеться не про суть, а про явище, і боротьба ведеться не підставами, а думками. Зміна поля аргументування в суперечці можлива, проте названий процес звичайно не характеризує його розвитку.
9. Суперечка як вид аргументування не регламентована ні в процедурному, ні в просторовому, ні у тимчасовому відношенні [5, с. 125].

Дискусія як один з аргументативних прийомів нерідко отожднюється з суперечкою. Термін «дискусія» в перекладі з латинського означає «досліджую». Історія науки показує, що роль дискусій у формуванні наукової картини світу дуже велика. Ознаки дискусії пов'язані з організованістю, впорядкованістю, колективною діяльністю по проясненню істинності і помилковості кожної тези. Цей вид аргументування завжди прагне до всестороннього обговорення предмету розбіжностей, а її засобами служать не думки сторін, а обґрунтовані позиції. Визначено основні риси дискусії, а саме:

1. Суб'єктна структура зовні така ж, як і в суперечці. Але її суб'єкти представлені не аргументатором і адресатом, не опонентом і пропонентом, а співавторами в колективному процесі обговорення.
2. Тези сторін можуть бути не тільки взаємовиключними, але і взаємодоповнюючими.
3. Мета обговорення полягає не в спростуванні тези опонента, а у встановленні міри істинності і міри помилковості кожної (у тому числі і своєї) тези.
4. Дискусія характеризується як форма обговорення предмету на рівні суті.
5. Обговорення спірного положення зв'язане зі всесторонністю аналізу, колективною діяльністю, формуванням універсального суб'єкта.

6. У структурному відношенні дискусія регламентована і організована.
7. Поле аргументування дискусії розвивається під дією процесу обміну думками по мірі прояснення предмету розбіжностей.
8. Дискусія може бути визначена як форма наукової пізнавальної діяльності.
9. На відміну від суперечки з її конфліктністю і боротьбою думок дискусія тяжіє до компромісу, до підведення тез під загальну підставу, до уточнення термінології, узагальнення методик, формулювання єдиної методології. Аналізуючи основні аргументативні прийоми політичної полеміки, слід виділити диспут та дебати як вид аргументування, які часто розглядаються як рівнозначні поняття. На думку А. Д. Белової, пануюча точка зору полягає в тому, що дані форми аргументування є формою наукової суперечки. Відмінними рисами диспуту є наступні:
 1. Диспут – це завжди публічна суперечка (суперечка ж може здійснюватися і в міжособовій формі).
 2. Предметом диспуту як публічної суперечки служить наукова або суспільно-значуща тема.
 3. По організаційній структурі диспут характеризується широко варійованою формою обговорення: публічний захист тез, обговорення дисертації і т.д.
 4. На відміну від дискусії диспут не тільки прояснює підстави, але і затверджує позиції тих, хто сперечається. Нерідко остання обставина в диспуті має домінуюче значення [2, с. 43].
- Полеміка як вид аргументування (у перекладі із старогрецького – ворожий, непримиренний) відрізняється від раніше проаналізованих форм, хоча в літературі вона часом висвітлюється то як синонім суперечки, то як рівнозначне поняття дискусії [2, с. 123]. Л.В. Соловей виділяє наступні ознаки полеміки:
 1. Це боротьба, конфлікт думок, що доходять до суперечності.
 - 2.. У полеміці засобами протистояння служать певні думки, доведені до підстав. Відмінність між думками і підставами пов'язана з тим, що перші виражають рівень явища, а другі – сутнісний рівень. Відповідно до цього концептуальна суперечка про суть є полемікою.
 3. Якщо суперечка як боротьба думок полягає в затвердженні власної тези і в спростуванні, запереченні тези опонента, то полеміка є діалектичне заперечення, зняття підстави протилежної сторони.
 4. Кваліфікація полеміки як зняття протилежностей, характеризує її як певну форму розвитку уявлень про предмет обговорення, хоча вона не досягається компромісом в області підведення тез під загальну підставу. Безкомпромісність полеміки обумовлена непримиренністю, протилежністю підстав, їх антагоністичним характером.
 5. На відміну від суперечки полеміка ведеться в організованих формах, але ця організованість не ріднить її з дискусією. Дискусія регламентована, вона звичайно протікає у формах конференцій, конгресів, наукових симпозіумів, в роботі проблемних груп і т.п. Полеміка в цьому сенсі не має регламенту, вона організована не конвенціями наукового співтовариства, а існуючими в суспільстві стереотипами і нормами.
 6. Полеміка представляється найбільш адекватною формою обговорення питань, що мають соціально-політичне значення [5, с. 133].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, підсумовуючи усе згадане вище, можемо стверджувати, що аргументація, будучи складним процесом, який базується на техніці переконання, є формою діяльності людини, в якій вона реалізує себе як мовна особистість, і в якій опиняються задіяними її знання, система цінностей, комунікативні навички і логічна культура, соціальні параметри аргументативної ситуації. Отже, складна природа аргументації заслуговує подальшого дослідження та широкого аналітичного вивчення.

Література:

1. Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход) / А. Н. Баранов // Автореф. дис. д-ра филол. наук. – М., 2000. – 48 с.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – К. : КНУ, 2003. – 300 с.
3. Васильев Л. Г. Прагматика аргумента: коммуникативный подход / Л. Г. Васильев. – Тверь : Тверской лингвистический меридиан, 1999. – 350 с.
4. Мандрица В. М. Искусство делового общения / В. М. Мандрица. – М. : Наука, 2003. – 127 с.
5. Соловей Л. В. Основы ораторского искусства / Л. В. Соловей. – К. : Знання, 2002. – 354 с.

УДК 81' 373.2: 81' 371

Г. П. Лукаш,

Донецкий национальный университет, м. Вінниця

МЕТАФОРА ЯК КОГНІТИВНО-ЛІНГВІСТИЧНА ФОРМА КУЛЬТУРИ У ДИСКУРСІ КОНОТАТИВНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ

Простежено механізм появи метафори як когнітивно-лінгвістичної форми культури, з'ясовано способи творення онімних метафор; окреслено особливості актуалізації конотативних власних назв в усному мовленні і визначено умови їх сучасного використання.

Ключові слова: метафора, когнітивна метафора, онімна номінація, ментефакт, конотонім.

Прослежен механизм появления метафоры как когнитивно-лингвистической формы культуры, выяснены способы создания онимной метафоры; очерчены особенности актуализации коннотативных имён в устной речи и определены условия их современного использования.

Ключевые слова: метафора, когнитивная метафора, онимная номинация, ментефакт, коннотоним.

The mechanism of occurrence of metaphor as cognitive-linguistic forms of culture will examine, ways of creating metaphors of proper names clarified, outlines the features of actualization connotative names in speech and the conditions for their modern use.

Keywords: metaphor, cognitive metaphor, nomination of proper names, mentefakt, connotonim.

Метафора уже давно стала предметом міждисциплінарного дослідження. Сьогодні проблематикою метафори цікавляться у полі багатьох гуманітарних дисциплін: психології, філософії, логіки, риторики, культурології. Це обумовлено тим, що «метафора пронизує усе наше повсякденне життя і виявляється не тільки у мові, а й у мисленні і в дії» [4, с. 387].